

Siri Derkerts första kontakter med Skövde och Skövde Konsthall knöts på 1950-talet. Yngve Norström, som tillträtt som intendent 1946, var då den drivande kraften. I egenskap av resande museiman inbjöds också jag – skrivaren av dessa rader – att hålla föredrag på Konsthallens utställningar, ofta samlingsutställningar av nutida svensk konst.

Anmärkningsvärt var – jag ser det nu efteråt – den för den tiden ovanligt stora roll de kvinnliga konstnärerna kom att spela i Skövde Konsthalls utställningsverksamhet. Jag vill nämna: Siri Derkert, Vera Nilsson, Birgitta Liljebadh, Elli Hemberg, Lil Silfverling, Mona Johansson.

Yngve Norström lärde känna Siri och Vera ganska väl. Kunde fara upp till Stockholm för att diskutera en utställning. Kunde ringa till mig på museét och fråga: Var är Siri? Följande dag dök han upp på Lidingötomten bland fasaner och duvor – och alla skisserna på ateljégolvet. Ett sådant brinnande intresse skulle kunna få konsekvenser. – Vera Nilsson erbjuder 1962 Kulturhuset i Skövde – som då var under byggnad – sin stora målning ”Penning contra liv”.

Initiativet till Siri Derkert-donationen Senapsträdet och himlens fåglar. Kom från Lennart Wilkmar 1981. Wilkmar är konstnär men samtidigt Konsthallens intendent sedan mer än 10 år. I en översikt ”Ur Skövde kommuns samlingar”, där han redovisar Konsthallens verksamhet, skriver han: ”Jag ville gärna räkna tiden i Skövde – i före och efter Kulturhuset”. Och jag förstår honom. Kulturhuset – ritat av arkitekt Hans-Erland Heineman och färdigt 1964 – har i Skövde blivit ett begrepp lika viktigt för staden och dess invånare som ”Moderna museét” eller ”Kulturhuset” är för oss i Stockholm.

Att få komma till en stad som redan tidigt uppskattade hennes konst. Att få se sina färgbetonger bra monterade i Kulturhusets ljusa och vackra bibliotek skulle ha gjort Siri Derkert mycket, mycket glad. Också det faktum att Vera Nilssons ”Penning contra liv” finns att bese i teaterns foajé skulle ha intresserat henne. Troligen inspirerat henne att ta upp en diskussion med sin gamla vän och kollega om samhället, kvinnan och konsten.

Carlo Derkert

Carlo Derkert, född 13 juli 1915 i Neapel, Italien, död 2 januari 1994 i Stockholm, var en svensk museiman och konstpedagog. Carlo Derkert var med om att starta Moderna Museet i Stockholm. Sedermera kom han att vara verksam vid Nationalmuseum. Hans konstpedagogiska insatser kan inte överskattas. Han betydde mycket för att väcka ett intresserat och reflekterande bildseende hos de skolungdomar som fick möjlighet att ta del av hans populära, entusiasmerande visningar på Moderna Museet.

Dessutom var Carlo Derkert en viktig samtalspartner till många samtida konstnärer och intellektuella.

Carlo Derkert var son till konstnärerna Siri Derkert och Valle Rosenberg.

SIRI DERKERT Senapsträdet och himlens fåglar

1959–69

Foto Rune Lindström

*Det minsta av alla frön.
Men när det växt upp,
Är det störst bland kryddväxter,
Ja, det bliver ett träd,
Så som himlens fåglar komma
att bygga sina nästen på dess grenar
Matteus 13:32*

Väggdekoration av Siri Derkert sammanställd av 21 st plattor i armerad och färgsatt betong. Mått 268x632 cm.

SIRI DERKERTS STORA BETONGMÅLNING, i första ögonblicket lika kaotisk och överskådlig för den ovane som Picassos Guernica, har som namnet anger sin utgångspunkt i en av Jesu liknelser. Vad som genast faller i ögonen är de två genomgående svarta stammarna som delar kompositionen i tre delar, ger den riktning och stadga.

I mjukt tecknade former och med en mild kolorit har konstnären på de mittersta lodrätt ovanför varandra stående plattorna synliggjort ett stycke av trädgården där senapskornet växer upp. I det översta fältet stiliserade ockragula fåglar, men också människofigurer svävande i ljuset och i mörkret.

Motivet med fåglar i ett stiliserat landskap är inte en naturskildring i naturalistisk mening. Det är – på kubistiskt vis – komponerat som ett bildmontage där plattornas kvadratiske grundformer markerar en ordning, understryker intervallerna i denna mosaikartade komposition.

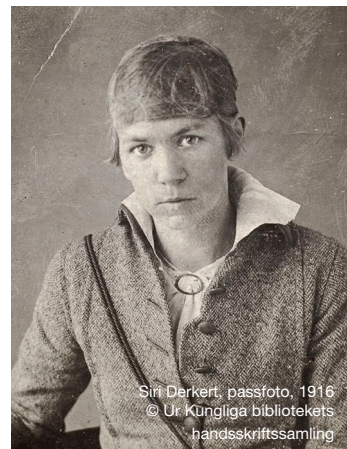
Bildberättelsen avslutas på kortsidorna av plattor med annorlunda motiv. En slags inramning av kompositionen där konstnären kan anknyta och också gör det till händelser av annat slag, i en annan tid.

Foto Rune Lindström

På höger sida, den nedersta plattan: Tre kvinnofigurer med skrifter i händerna. Hur ofta hade inte Siri Derkert och Hans Palmstierna talat om kunskapen: En kunskap för att överleva. Överst i samma rad – ovanför plattan med en krevad av svarta stenar – finner vi några stiliserade porträtt av människor som Siri Derkert måste ha uppfattat som vår tids apostlar: Elin Wägner, Hans Palmstierna, Borgström, Elisabeth Tamm – en av Fogelstad-förbundets grundare. I andra av hennes offentliga arbeten finner vi flera exempel: Jonas Love Almquist, Fredrika Bremer, August Strimberg, Sara Lidman, Gustav Jonson för att nämna några. Det är kvinnosaken som är viktig. Men lika mycket hotet mot vår miljö, u-landsproblemen, medborgarrätt och fred.

På vänster kortsida, en variant på samma överlevnads-tema: Liknande stora, mörka kvinnofigurer i den nedersta plattan. Men nu snubblar de, som om de tappade balansen eller förlorade fotfästet. Och därefter – ovanför plattan med den lilla vita krevaden – en kort notskrift och en refräng: "We shall overcome". Dessa texter är typiska för konstnären och kommer en att tänka på de medeltida kyrkmålarna med sina språkband där namn och rader ur skrifterna kommenterade målningarna uppe i takvalven.

Siri Derkert, passfoto, 1916
© Ur Kungliga bibliotekets
handskriftssamling

Det var i Paris på 10-talet som Siri Derkert såg Picasso och de andra kubisterna och inspirerades av dem: Att pröva okonventionella material – betong, stålband. Att genom studier och skisser finna fram till abstrakta bildtecken – ibland påminnande om egyptisk eller kinesisk bildskrift. Att framställa rummet med träd, fåglar, mänskofigurer, ansikten, noter, texter, - som en tummelplats för fria associationer, enligt bildmontagets principer, har alltsammans sina rötter i hennes ungdoms kubism.

Jag har velat peka på Siri Derkerts plats i 1900-talets europeiska modernism. Men naturligt-

vis är det konstnärens sensibilitet och temperament som slutgiltigt formar och präglar verket och ger det dess karaktär. Så t ex den andning eller den puls som föds i bilden när "tung" partier med formerna mörkt tecknade i stålband rytmiskt växlar med "lätta", ljusa, skimrande fält.

Till slut en parantes: Fåglar som trotsar tyngdkraften med sina vingars rörelser blev tidigt symboler i Siri Derkerts konst. Tidigast i en serie landskap från Lidingö 1939-40. Hennes dotter Liv hade dött, 20 år gammal, året förut och hon signerar nu sina fågelmålningar både med sitt eget och sin dotters namn: Den levande fågeln som i målningarna med flaxande vingar slår sig ned i trädens lövverk eller svingar sig upp mot skyn är symboler för vår livsvilja, vårt trots mot döden. – Efter kriget kommer fågelsymboliken tillbaka med förnyad kraft. Nu som metafor för den utsatta människan i kärnkraftens och atombombernas tid. Av betydelse för Siri Derkert blev i slutet på 50-talet Rachel Carsons silent spring (Tyst vår) och det är nu, året är 1959, som hon börjar skissa på sitt tävlingsförslag till SENAPSTRÄDET OCH HIMLENS FÅGLAR.

Foto Anna Riwkin
© Anna Riwkin/Moderna Museet.

Siri Derkerts intresse för betongen som konstnärligt material har hon visat i två arbeten i Stockholm: Centralens direkt i den våta betongen tecknade "kvinnopeleare" 1958 samt den 300 meter långa blåstrade bildfrisen på Östermalms T-banestation 1961-65. Men hon ville också arbeta i färg utan att släppa betongmaterialet – hon var ju målarinna. Och så kom det sig att hon redan 1959 började experimentera med färgad betonggöt – en helt unik teknik. Hon hade det året vunnit ett 1:a pris i en tävlan för utsmyckning i en skola, Anundsjö i Ångermanland, och satte igång. Hon höll på i 10 år med väggen.

Förutom Östermalmsväggarna vann hon under denna tid andra tävlingar, så t ex en stor vävnad till Höganäs stadshus och en utsmyckning för Sverigehuset i Stockholm – en relief i rostfritt stål på väggen som vetter mot Kungsträdgården.

Äntligen 1969 stod färgbetongväggen färdig i sitt nuvarande skick: 3 plattor på höjden och 7 plattor på bredden. Men då var beställningen från Anundsjö överspelad. De entusiaster som tagit initiativet till utsmyckningen hade under dessa 10 år efterträtts av andra utan intresse och utan pengar. Siri Derkert lät beställningen falla. Så fick då "Senapsträdet och himlens fåglar" stå och vänta in en ny generation konstintresserade ute på konstnärinnans tomt på Lidingö. Monterad på en träställning och överdragen med en presenning. Det blev ett hållfasthetsprov.

Väggen har under alla dessa år behållit sin färg och sitt ljus – av ljusverkan som visat sig vara en konstnärlig möjlighet hos själva betongmaterialet som Siri Derkert förstått att använda sig av. Hon talade med särskild värme och eftertryck om dessa plattor. Att på detta sätt i ett "trivialt" material, mot alla odds, forma en bild – där färg och ljus och teckning samarbetar till en helhet hade varit ett stort äventyr.